Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 19 december 2024*

”Begäran om förhandsavgörande – Artikel 19.1 andra stycket FEU – Effektivt domstolsskydd inom de områden som omfattas av unionsrätten – Artikel 47 andra stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna – Tillgång till en oavhängig och opartisk domstol – En medlemsstats ansvar för skada som har vållats enskilda genom en överträdelse av unionsrätten – Överträdelse som begås av en nationell domstol som dömer i sista instans i fråga om mervärdesskatt – Behörighet för en domstol som dömer i sista instans vilken även är part i målet i form av svarande eller motpart – Vilka domare som ingår i den dömande sammansättningen”

I mål C-369/23,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen, Bulgarien) genom beslut av den 9 juni 2023, som inkom till domstolen den 9 juni 2023, i målet

”Vivacom Bulgaria” EAD

mot

Varhoven administrativen sad,

Natsionalna agentsia za prihodite,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av domstolens ordförande K. Lenaerts, tillika tillförordnad ordförande på fjärde avdelningen, ordföranden på tredje avdelningen C. Lycourgos (referent), samt domarna S. Rodin, J. Passer och O. Spineanu-Matei,

generaladvokat: T. Ćapeta,

justitiesekreterare: A. Calot Escobar,

efter det skriftliga förfarandet,

* Rättegångsspråk: bulgariska.

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

– ”Vivacom Bulgaria” EAD, genom S. Kostov och S. Yordanova, advokati,

– Varhoven administrativen sad, genom A. Adamova-Petkova, T. Kutsarova-Hristova och M. Semov,

– Bulgariens regering, genom T. Mitova och R. Stoyanov, båda i egenskap av ombud,

– Europeiska kommissionen, genom K. Herrmann, E. Rousseva och P.J. O. Van Nuffel, samtliga i egenskap av ombud,

och efter att den 11 juli 2024 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 19.1 andra stycket FEU och artikel 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan).

2 Begäran har framställts i ett mål mellan, å ena sidan, ”Vivacom Bulgaria” EAD, och, å andra sidan, Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen, Bulgarien) och Natsionalna agentsia za prihodite (Nationella skattemyndigheten, Bulgarien) (nedan kallad NAP), angående ersättning för den skada som Balgarska telekomunikatsionna kompania EAD (nedan kallat BTK), numera Vivom Bulgaria, påstås ha lidit till följd av ett åsidosättande av unionsrätten.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

3 I artikel 19.1 andra stycket FEU föreskrivs följande:

”Medlemsstaterna ska fastställa de möjligheter till överklagande som behövs för att säkerställa ett effektivt domstolsskydd inom de områden som omfattas av unionsrätten.”

4 I artikel 47 i stadgan anges följande:

”Var och en vars unionsrättsligt garanterade fri- och rättigheter har kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel inför en domstol, med beaktande av de villkor som föreskrivs i denna artikel.

Var och en har rätt att inom skälig tid få sin sak prövad i en rättvis och offentlig rättegång och inför en oavhängig och opartisk domstol som har inrättats enligt lag. Var och en ska ha möjlighet att erhålla rådgivning, låta sig försvaras och företrädas.

Rättshjälp ska ges till personer som inte har tillräckliga medel, om denna hjälp är nödvändig för att ge dem en effektiv möjlighet att få sin sak prövad inför domstol.”

Bulgarisk rätt

Förvaltningsprocesslagen

5 Artikel 1 led 3 i Administrativnoprotsesualen kodeks (förvaltningsprocesslagen), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet (DV nr 94 av den 29 november 2019) (nedan kallad förvaltningsprocesslagen), har följande lydelse:

”I denna lag regleras förfarandet för ersättning för skada som orsakats av administrativa myndigheters och anställdas rättsstridiga handlingar, åtgärder eller passivitet, samt för skada som uppkommit till följd av förvaltningsdomstolarnas och Varhoven administrativen sads (Högsta förvaltningsdomstolens) dömande verksamhet.”

6 I artikel 128.1 led 6 i förvaltningsprocesslagen föreskrivs följande:

”Förvaltningsdomstolar är behöriga i alla mål som rör ersättning för skada som uppkommit till följd av förvaltningsdomstolarnas och Varhoven administrativen sads (Högsta förvaltningsdomstolens) dömande verksamhet.”

7 Artikel 203 i förvaltningsprocesslagen har följande lydelse:

”1) Talan om ersättning för skada som vållats medborgare eller juridiska personer till följd av rättsstridiga handlingar, åtgärder eller passivitet från administrativa myndigheters och deras tjänstemäns sida ska prövas i enlighet med det förfarande som föreskrivs i detta kapitel.

2) Frågor som inte regleras i denna lag vilka avser ekonomiskt ansvar enligt punkt 1 regleras av bestämmelserna i zakon za otgovornostta na darzhavata i obshtinite za vredi (lagen om statens och kommunernas ansvar för skada) (DV nr 60 av den 5 augusti 1988) eller zakon za izpalnenie na nakazaniyata i zadarzhaneto pod strazha (lag om verkställighet av straff och häktning (DV nr 25 av den 3 april 2009)).

3) Detta kapitel omfattar även talan om ersättning för skada som orsakats av en tillräckligt klar överträdelse av unionsrätten, varvid det ekonomiska ansvaret och upptagandet till sakprövning av talan regleras av reglerna om statens utomobligatoriska ansvar för överträdelse av unionsrätten.”

Lagen om statens och kommunernas ansvar för skada

8 I artikel 2c i zakon za otgovornostta na darzhavata i obshtinite za vredi (lagen om statens och kommunernas ansvar för skada) i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet (DV nr 94, av den 29 november 2019) (nedan kallad lagen om statens och kommunernas ansvar för skada) föreskrivs följande.

”1) Om skadan har orsakats av en tillräckligt klar överträdelse av unionsrätten ska talan prövas av domstol i enlighet med:

1. förvaltningsprocesslagen, vad gäller skador … som orsakats av förvaltningsdomstolarnas och Varhoven administrativen sads (Högsta förvaltningsdomstolens) dömande verksamhet.

2. civilprocesslagen, i andra fall än de som avses i led 1 …

2) När en talan i den mening som avses i punkt 1 riktas mot flera svarande ska den prövas enligt bestämmelserna i förvaltningsprocesslagen om parten i förfarandet är en förvaltningsdomstol, Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen) eller en juridisk person för skador som orsakats inom eller i samband med ett förvaltningsärende.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

9 Under åren 2007 och 2008 skickade BTK Mobile EOOD, vars rättigheter övertagits av BTK, fakturor till två rumänska bolag för tillhandahållande av förbetalda kort och kuponger för telekommunikationstjänster. I fakturorna behandlades dessa transaktioner såsom tillhandahållanden av tjänster vilkas uppfyllelseort var belägen i Rumänien och vilka följaktligen inte var mervärdesskattepliktiga i Bulgarien.

10 Den 20 juni 2012 antog NAP ett omprövningsbeslut avseende BTK i vilket mervärdesskatteskulder motsvarande de nämnda fakturorna fastställdes. Enligt NAP skulle nämligen de aktuella transaktionerna kvalificeras som tillhandahållanden av tjänster vilkas uppfyllelseort var belägen i Bulgarien och således var skattepliktiga i denna medlemsstat.

11 Genom dom av den 22 november 2013, kompletterad genom dom av den 28 januari 2014, fastställde Administrativen sad Sofia grad (Förvaltningsdomstolen i Sofia stad, Bulgarien) detta omprövningsbeslut med avseende på beskattningsperioderna december 2007–juni 2008. Nämnda domstol fann att de aktuella transaktionerna var leveranser av varor vilkas uppfyllelseort var belägen i Bulgarien. Genom dom av den 16 december 2014, som vunnit laga kraft, fastställde Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen) domen i första instans i dess helhet.

12 Den 12 december 2019 väckte BTK talan vid Administrativen sad Sofia grad (Förvaltningsdomstolen i Sofia stad) mot NAP och Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen). BTK yrkade med stöd av artikel 2 c i lagen om statens och kommunernas ansvar för skada, jämförd med artikel 4.3 FEU, skadestånd med ett belopp som motsvarade vad som erlagts i enlighet med omprövningsbeslutet jämte lagstadgad ränta, närmare bestämt totalt 1 808 638, 32 bulgariska leva (BGN) (cirka 925 000 euro). BTK yrkade även lagstadgad ränta skulle utgå på en del av detta belopp, för perioden från det att talan väcktes till dess att den slutliga domen meddelades.

13 Enligt BTL motsvarar dessa belopp den skada som uppkommit till följd av att NAP och Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen) gjort sig skyldiga till en tillräckligt klar överträdelse av vissa bestämmelser i rådets direktiv 2006/112/EG av den 28 november 2006 om ett gemensamt system för mervärdesskatt (EUT L 347, 2006, s. 1), i den lydelse som var tillämplig mellan december 2007 och juni 2008 (nedan kallat mervärdesskattedirektivet), såsom dessa tolkats av EU-domstolen i dom av den 3 maj 2012, Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264).

14 Genom dom av den 18 april 2022 ogillade Administrativen sad Sofia grad (Förvaltningsdomstolen i Sofia stad) BTK:s talan och slog bland annat fast att varken NAP eller Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen) hade gjort sig skyldig till en klar överträdelse av unionsrätten. Enligt nämnda domstol gjorde NAP en riktig bedömning när den kvalificerade de aktuella transaktionerna som tillhandahållande av tjänster och åsidosatte inte unionsrätten när den fann

att ett av villkoren för att kunna fastställa platsen för tillhandahållande av dessa tjänster i en annan medlemsstat än Republiken Bulgarien inte var uppfyllt, närmare bestämt att beskattningsbara personer som är etablerade i en sådan medlemsstat ska ha erhållit kort och kuponger som betalats i förskott.

15 Administrativen sad Sofia grad (Förvaltningsdomstolen i Sofia stad) fann även att Varhoven administrativen sads (Högsta förvaltningsdomstolens) kvalificering av de aktuella transaktionerna som leverans av varor och inte som tillhandahållande av tjänster stred mot mervärdesskattedirektivet och mot domen av den 3 maj 2012, Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264). Trots detta fel hade överklagandet av omprövningsbeslutet emellertid inte kunnat leda till ett annat resultat, eftersom det inte hade visats att mottagarna av de förbetalda korten och kupongerna faktiskt var beskattningsbara personer som var etablerade i en annan medlemsstat. Vidare delade Administrativen sad Sofia grad (Förvaltningsdomstolen i Sofia stad) Varhoven administrativen sads (Högsta förvaltningsdomstolens) bedömning att omständigheterna i det mål som gav upphov till domen av den 3 maj 2012, Lebara (C-520/10, EU:C:2012:264), och de omständigheter som låg till grund för NAP:s antagande av det aktuella omprövningsbeslutet inte var identiska.

16 BTK överklagade till Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen) och yrkade att domen i första instans av den 18 april 2022 skulle upphävas, eftersom nämnda dom innebar ett åsidosättande av materiell rätt och ett väsentligt åsidosättande av handläggningsreglerna samt var bristfälligt motiverad. Bland annat har BTK gjort gällande att det åsidosättande av unionsrätten som följer av Varhoven administrativen sads (Högsta förvaltningsdomstolen) felaktiga kvalificering av de aktuella transaktionerna framgår av det överträdelseförfarande (EU Pilot 8498/1/TAXU) som Europeiska kommissionen inlett mot Republiken Bulgarien. Denna överträdelse, som härrör från ett uppenbart åsidosättande av domstolens praxis, är tillräckligt klart med hänsyn till de kriterier som anges i punkt 43 i domen av den 13 juni 2006, Traghetti del Mediterraneo (C-173/03, EU:C:2006:391).

17 I detta sammanhang begärde BTK att Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen), som är den hänskjutande domstolen, skulle begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen. BTK har medgett att den dömande sammansättningen vid denna domstol, vid vilken det nationella målet anhängiggjorts, skiljer sig från den dömande sammansättning som meddelade den ovan i punkt 11 nämnda domen av den 16 december 2014. Enligt BTK föreligger det emellertid rimliga tvivel beträffande opartiskheten hos samtliga sammansättningar vid nämnda domstol, eftersom den domstolen var svarande i första instans och redan uttryckt uppfattningen att den talan som väckts mot den inte kunde tas upp till sakprövning eller i vart fall var ogrundad.

18 Den hänskjutande domstolen har påpekat att BTK inte har anfört några konkreta argument avseende den dömande sammansättningens subjektiva eller objektiva opartiskhet, men anser att den behöver klarlägga sin behörighet att pröva det nationella målet innan den kan avgöra målet i sak.

19 Den hänskjutande domstolen har angett att den bulgariska lagstiftaren, mot bakgrund av de förvaltningsrättsliga målens särdrag, har föreskrivit att en talan om ersättning för skada till följd av förvaltningsdomstolarnas och Varhoven administrativen sads (Högsta förvaltningsdomstolen) dömande verksamhet omfattas av behörigheten för förvaltningsdomstolarna, för vilka den hänskjutande domstolen är sista instans. Den hänskjutande domstolen vill få klarhet i huruvida

denna lagstiftning uppfyller kraven i artikel 19.1 andra stycket FEU, i vilken det föreskrivs att det ska finnas ett effektivt domstolsskydd inom de områden som omfattas av unionsrätten, och i artikel 47 andra stycket i stadgan, avseende kravet på en oavhängig och opartisk domstol.

20 Relevant rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (nedan kallad Europadomstolen) avseende mål där talan väckts mot Republiken Bulgarien gör det inte möjligt att slutgiltigt avgöra huruvida en domstol kan pröva en talan i vilken den är svarande, utan att detta innebär ett åsidosättande av artikel 6.1 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, som undertecknades i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad Europakonventionen).

21 Den hänskjutande domstolen har således angett att Europadomstolens dom av den 10 april 2008, Mihalkov mot Bulgarien (CE:ECHR:2008:0410JUD006771901) och dom av den 5 april 2018, Boyan Gospodinov mot Bulgarien (CE:ECHR:2018:0405JUD002841707), slog fast att artikel 6.1 i Europakonventionen hade åsidosatts i samband med skadeståndstalan mot staten rörande en domstols agerande, på grund av domarnas yrkesmässiga anknytning till den aktuella domstolen, som var part i målet, och på grund av att betalningen av det skadestånd som kunde komma att utdömas skulle belasta den berörda domstolens budget.

22 I Europadomstolens dom av den 18 juni 2013, Valcheva och Abrashev mot Bulgarien, (CE:ECHR:2013:0618DEC000619411) och dom av, återigen, den 18 juni 2013, Balakchiev m.fl. mot Bulgarien (CE:ECHR:2013:0618DEC006518710) fann Europadomstolen däremot att Europakonventionen inte hade åsidosatts, på grund av att skadeståndet för de skador som orsakats av varje domstols verksamhet skulle komma från en självständig budgetpost för respektive domstol.

23 Den hänskjutande domstolen har preciserat att de budgetregler som i förevarande fall är tillämpliga på betalning av eventuella skadestånd till följd av avgörandet i det nationella målet motsvarar dem som beskrivs i de mål som nämns i föregående punkt och att Högsta rättsrådet, i förekommande fall, på begäran av den berörda domstolen skulle kunna höja den del av domstolarnas budgetar vilken är avsedd för skadestånd, Domarnas lön och deras anställningsvillkor vid en domstol är således inte beroende av de skadestånd som den domstolen eventuellt ska betala.

24 Mot denna bakgrund beslutade Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen) att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till EU-domstolen:

”Utgör artikel 19.1 andra stycket FEU och artikel 47 i [stadgan] hinder för en nationell bestämmelse såsom artikel 2c.1.1 i [lagen om statens och kommunernas ansvar för skada], jämförd med artiklarna 203.3 och 128.1.6 i [förvaltningsprocesslagen], enligt vilken en talan mål om ersättning för skada som orsakats av Varhoven administrativen sads (Högsta förvaltningsdomstolens) åsidosättande av unionsrätten, och i vilken sistnämnda domstol är svarande, ska prövas av samma domstol i sista instans?”

Prövning av tolkningsfrågan

25 Den hänskjutande domstolen har ställt sin fråga för att få klarhet i huruvida artikel 19.1 andra stycket FEU och artikel 47 andra stycket i stadgan ska tolkas så, att de utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken en domstol, inom ramen för ett överklagande, dömer i sista

instans i ett mål om statens skadeståndsansvar på grund av ett påstått åsidosättande av unionsrätten till följd av en dom från nämnda domstol, i vilket nämnda domstol är svarande eller motpart.

26 EU-domstolen erinrar härvidlag om att medlemsstaterna enligt artikel 19.1 andra stycket FEU, ska fastställa de möjligheter till överklagande som behövs för att säkerställa att enskildas rätt till ett effektivt domstolsskydd iakttas inom de områden som omfattas av unionsrätten, vilka inbegriper mervärdesskatt, som är det område som är aktuellt i det nationella målet.

27 Vidare ska det påpekas att artikel 47 andra stycket i stadgan, i vilket det bland annat föreskrivs en grundläggande rätt till en oavhängig och opartisk domstol, enligt artikel 51.1 i stadgan är tillämpligt på medlemsstaterna när de tillämpar unionsrätten. Så är fallet i förevarande mål, eftersom det nationella målet rör statens ansvar för ett påstått åsidosättande av mervärdesskattedirektivet.

28 I den mån stadgan stadfäster rättigheter som motsvarar de rättigheter som garanteras i Europakonventionen, syftar artikel 52.3 i stadgan till att säkerställa det nödvändiga sammanhanget mellan rättigheterna i stadgan och motsvarande rättigheter enligt Europakonventionen, utan att detta inkräktar på unionsrättens autonomi. Enligt förklaringarna avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna (EUT C 303, 2007, s. 17) motsvarar artikel 47 andra stycket i stadgan artikel 6.1 i Europakonventionen. EU-domstolen måste därför säkerställa att dess tolkning i förevarande mål garanterar en skyddsnivå som inte skiljer sig från den skyddsnivån som garanteras enligt artikel 6.1 i Europakonventionen, såsom den tolkats av Europadomstolen (dom av den 11 juli 2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 och C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 46 och där angiven rättspraxis).

29 Vidare erinrar domstolen om att detta krav på oavhängiga domstolar – vilket är oupplösligt förbundet med rättskipningsuppdraget – är en del av kärninnehållet i rätten till ett effektivt domstolsskydd och i den grundläggande rätten till en rättvis rättegång, vilka är av vital betydelse för att garantera att samtliga rättigheter som enskilda tillerkänns enligt unionsrätten skyddas och att medlemsstaternas gemensamma värden som anges i artikel 2 FEU, bland annat rättsstatsprincipen, upprätthålls (dom av den 11 juli 2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 och C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 49 och där angiven rättspraxis).

30 Enligt fast rättspraxis aktualiseras två olika aspekter när det gäller detta krav på oavhängighet. För det första finns det en extern aspekt som förutsätter att den aktuella domstolsinstansen fullgör sina uppgifter helt självständigt, utan att vara underställd någon annan och utan att ta emot order eller instruktioner från något håll och att den således är skyddad mot yttre inblandning eller påtryckningar som kan äventyra dess ledamöters oberoende prövning och påverka deras avgöranden (dom av den 11 juli 2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 och C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 50 och där angiven rättspraxis).

31 För det andra finns det en intern aspekt som sammanfaller med begreppet opartiskhet och som handlar om att avståndet gentemot parterna och deras respektive intressen vad gäller saken i målet ska vara detsamma. Denna aspekt förutsätter att kravet på objektivitet iakttas och att det inte finns något annat intresse i ärendets utgång än en strikt tillämpning av rättsreglerna (dom av den 11 juli 2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 och C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 51 och där angiven rättspraxis).

32 De garantier för oavhängighet och opartiskhet som erfordras enligt unionsrätten förutsätter således att det finns regler som utesluter allt rimligt tvivel som enskilda rättssubjekt skulle kunna hysa beträffande den aktuella instansens neutralitet i förhållande till de intressen som ställs mot varandra (se, för ett liknande resonemang, dom av den 8 maj 2024, Asociația ”Forumul Judecătorilor din România” (Sammanslutningar för domare och åklagare), C-53/23, EU:C:2024:388, punkt 51 och där angiven rättspraxis).

33 Vad gäller villkoret ”opartiskhet”, i den mening som avses i artikel 6.1 i Europakonventionen, består bedömningen av den objektiva opartiskheten, som är den enda som är relevant i förevarande fall mot bakgrund av den hänskjutande domstolens frågor, i att fastställa huruvida detta organ, bland annat genom sin sammansättning, erbjöd tillräckliga garantier för att utesluta varje form av legitima tvivel om dess opartiskhet. Följaktligen uppkommer frågan huruvida det, oberoende av domarnas personliga agerande, finns vissa kontrollerbara omständigheter som gör det berättigat att ifrågasätta deras opartiskhet. Vid denna bedömning kan även obekräftade intryck tillmätas betydelse. Det följer av rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna att man – vid prövningen av om det finns farhågor för att kraven på oavhängighet och objektiv opartiskhet inte iakttagits i ett visst mål – kan beakta hur en part i målet uppfattar saken, men detta är inte av avgörande betydelse. Det som är avgörande är om det kan anses finnas sakliga skäl för denna uppfattning (se, för ett liknande resonemang, dom av den 19 november 2019, A.K. m.fl., (Oavhängigheten hos avdelningen för disciplinära mål vid Högsta domstolen), C-585/18, C-624/18 och C-625/18, EU:C:2019:982, punkterna 128 och 129 samt där angiven rättspraxis).

34 Det är mot bakgrund av denna rättspraxis som det särskilda fall som är föremål för den fråga som ställts till domstolen ska prövas, det vill säga en situation där en domstol i sista instans, inom ramen för ett överklagande, prövar ett mål om statens skadeståndsansvar på grund av en påstådd överträdelse av unionsrätten till följd av en dom från nämnda domstol, och den domstolen är svarande eller motpart i det målet.

35 Det ska härvidlag påpekas att principen om detta ansvar inte avser domarens personliga ansvar, utan statens ansvar. Möjligheten att på vissa villkor hålla staten skadeståndsansvarig för domstolsavgöranden som strider mot unionsrätten förefaller inte medföra några särskilda risker för att den oberoende ställningen för en domstol som dömer i sista instans äventyras (se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 september 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, punkt 42).

36 Domstolen har även slagit fast att i avsaknad av unionsbestämmelser på området ankommer det på varje medlemsstat att i sin rättsordning ange vilka domstolar som är behöriga och fastställa de processuella regler som gäller för talan som syftar till att säkerställa skyddet av de rättigheter som enskilda har till följd av unionsrätten. Bortsett från förbehållet att medlemsstaterna i varje enskilt fall ska tillförsäkra ett effektivt skydd för de individuella rättigheter som följer av unionens rättsordning, ankommer det inte på EU-domstolen att ingripa i lösningen av behörighetsproblem som – inom den nationella domstolsorganisationen – kan uppstå till följd av hur vissa rättsliga situationer som grundas på unionsrätten betecknas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 september 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, punkterna 46 och 47 samt där angiven rättspraxis).

37 Det är således i princip inte förbjudet för en medlemsstat att, vad gäller ett överklagande, utse en domstol som är behörig att i sista instans pröva statens ansvar för skada som i förekommande fall har vållats enskilda genom överträdelser av unionsrätten som följer av en av denna domstols

domar, förutsatt att nödvändiga åtgärder vidtas för att säkerställa denna domstols oavhängighet och opartiskhet, i den mening som avses i den rättspraxis som det hänvisas till i punkterna 30–33 ovan.

38 Vad vidare gäller den omständigheten att den domstol som dömer i sista instans, i en sådan tvist som den som är aktuell i det nationella målet, i egenskap av svarande i första instans kan ha tagit ställning till de faktiska och rättsliga omständigheter som är föremål för tvisten, ska det påpekas att denna processuella ställning inte kan påverka den domstolens opartiskhet, under förutsättning att ledamöterna i den dömande sammansättning som prövar målet i sista instans inte har haft någon som helst roll i arbetet med att företräda nämnda domstol i dess roll som svarande i första instans.

39 Det ska i detta sammanhang påpekas att den omständigheten att Europeiska unionens domstol är svarande i ett mål i egenskap av institution inte utgör hinder för att ett mål prövas av domstolen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 25 maj 2000, Kögler/domstolen, C-82/98 P, EU:C:2000:282, och dom av den 4 maj 2023, KY/Europeiska unionens domstol, C-100/22 P, EU:C:2023:377). Den grundläggande rätten till en oavhängig och opartisk domstol som slås fast i artikel 47 andra stycket i stadgan åsidosätts inte heller när domstolen har att pröva ett överklagande från Europeiska unionen, företrädd av institutionen Europeiska unionens domstol (se, för ett liknande resonemang, dom av den 13 december 2018, Europeiska unionen/Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, punkt 36).

40 När ordföranden för Europeiska unionens domstol, i egenskap av ordförande för denna institution, har beslutat att överklaga en dom från tribunalen som avser nämnda institution, kan den grundläggande rätten till en oavhängig och opartisk domstol för den andra parten i förfarandet emellertid endast anses säkerställd när ordföranden för domstolen i dess egenskap av rättskipande myndighet inte deltar i handläggningen av målet, och därvid ersätts av vice ordföranden (se, för ett liknande resonemang, dom av den 13 december 2018, Europeiska unionen/Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, punkt 38).

41 Även om det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva huruvida det villkor som nämns i punkt 38 ovan är uppfyllt i det nationella målet, kan EU-domstolen, enligt det förfarande för samarbete mellan nationella domstolar och EU-domstolen som införts genom artikel 267 FEUF, tillhandahålla den hänskjutande domstolen de uppgifter om unionsrättens tolkning som sistnämnda domstol kan behöva för att bedöma verkningarna av en viss unionsbestämmelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 juli 2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 och C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 60 och där angiven rättspraxis).

42 I förevarande fall har, såsom Vivacom Bulgaria har påpekat och såsom framgår av yttrandena från svaranden i det nationella målet, den ståndpunkt som intagits av Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen), i egenskap av svarande i första instans, uttryckts av en tjänsteman vid nämnda domstol på uppdrag av dess ordförande. Det framgår däremot inte av handlingarna i målet att ledamöterna i den dömande sammansättning som ska pröva det nationella målet har haft någon som helst roll i arbetet med att företräda Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen) i dess roll som svarande. Det ankommer dock på den hänskjutande domstolen att kontrollera dessa uppgifter.

43 Om dessa uppgifter bekräftas medför detta att den rättspraxis som Vivom Bulgaria har erinrat om, enligt vilken begreppet oavhängighet innebär att det berörda organet ska vara utomstående i förhållande till den myndighet som har fattat det överklagade beslutet (se, för ett liknande

resonemang, dom av den 21 januari 2020, Banco de Santander, C-274/14, EU:C:2020:17, punkt 62, och dom av den 7 maj 2024, NADA m.fl., C-115/22, EU:C:2024:384, punkt 46), inte utgör hinder för att en domstol som dömer i sista instans är behörig att pröva ett överklagande i ett mål i vilket den är svarande eller motpart.

44 För det tredje ska vad gäller kravet på domarnas oavhängighet och opartiskhet erinras om att de regler som är tillämpliga på domarnas ställning och tjänsteutövning ska göra det möjligt att utesluta inte bara all direkt påverkan i form av instruktioner utan även mer indirekt påverkan som kan inverka på domarnas beslutsfattande, och därmed utesluta att det framstår som att dessa domare inte är oavhängiga eller opartiska, vilket skulle inverka menligt på det förtroende som enskilda rättssubjekt ska kunna hysa för domstolsväsendet i ett demokratiskt samhälle och i en rättsstat (se, för ett liknande resonemang, dom av den 11 juli 2024, Hann-Invest m.fl., C-554/21, C-622/21 och C-727/21, EU:C:2024:594, punkt 53 och där angiven rättspraxis).

45 Härvidlag framgår det inte av handlingarna i målet att domarna vid Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen) enligt bulgarisk lagstiftning inte åtnjuter garantier som är ägnade att säkerställa deras oavhängighet och opartiskhet, vilket det emellertid ankommer på den hänskjutande domstolen att kontrollera.

46 Vidare anges i beslutet om hänskjutande att dessa domares lön och anställningsvillkor inte påverkas av att den domstolen betalar ut eventuella skadestånd. Under dessa omständigheter kan de budgetregler som reglerar betalning av eventuella skadestånd till följd av avgörandet av tvisten i det nationella målet inte ge upphov till rimligt tvivel hos enskilda rättssubjekt vad gäller dessa domares oavhängighet eller opartiskhet.

47 Slutligen ska det påpekas att enbart den omständigheten att flera avdelningar vid en domstol successivt prövar mål rörande olika rättsfrågor som härrör från samma situation inte är tillräcklig för att ge upphov till berättigade tvivel hos de enskilda om domstolens oavhängighet eller opartiskhet i vart och ett av dessa mål.

48 Såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 39 i sitt förslag till avgörande framgår det däremot av Europadomstolens dom av den 29 juli 2004, San Leonard Band Club mot Malta (CE:ECHR:2004:0729JUD007756201), och dom av den 7 juli 2020, Scerri mot Malta (CE:ECHR:2020:0707JUD003631818), att om samma domare i ett visst mål skulle behöva uttala sig om huruvida de har gjort en felaktig tolkning eller tillämpning av lagstiftningen i ett tidigare avgörande, ska det konstateras att artikel 6 i Europakonventionen har åsidosatts.

49 Det ska även erinras om att EU-domstolen har slagit fast att den grundläggande rätten till en oavhängig och opartisk domstol, såsom den anges i artikel 47 andra stycket i stadgan, iakttas om Europeiska unionens tribunal, när den har att pröva en talan om ersättning för den skada som påstås ha uppkommit till följd av att skyldigheten att avgöra ett mål inom skälig tid inte har iakttagits, prövar denna talan i en annan sammansättning än den som dömde i det mål i vilket handläggningstiden kritiserats för att vara orimligt lång (se, för ett liknande resonemang, dom av den 26 november 2013, Gascogne Sack Deutschland/kommissionen, C-40/12 P, EU:C:2013:768, punkt 96, och dom av den 13 december 2018, Europeiska unionen/Kendrion, C-150/17 P, EU:C:2018:1014, punkterna 36 och 37 och där angiven rättspraxis).

50 I förevarande fall framgår det av beslutet om hänskjutande och av de skriftliga yttranden som ingetts av Vivom Bulgaria att ingen av de domare som ingår i den dömande sammansättning som ska avgöra det nationella målet ingick i den sammansättning som meddelade den dom som gav

upphov till tvisten. Det är således tillräckligt att konstatera – utan att det är nödvändigt att EU-domstolen uttalar sig om huruvida det är förenligt med de unionsrättsliga bestämmelser som den ombeds att tolka om de båda dömande sammansättningarna, om än endast delvis, består av samma domare – att, under de omständigheter som är aktuella i det nationella målet, de båda dömande sammansättningarna inte kan ge upphov till legitima tvivel hos enskilda om huruvida Varhoven administrativen sad (Högsta förvaltningsdomstolen) är oavhängig eller opartisk.

51 Mot bakgrund av det ovan anförda ska den hänskjutna frågan besvaras enligt följande. Artikel 19.1 andra stycket FEU och artikel 47 andra stycket i stadgan ska tolkas så, att de inte utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken en domstol, inom ramen för ett överklagande, dömer i sista instans i ett mål om statens skadeståndsansvar på grund av ett påstått åsidosättande av unionsrätten till följd av en dom från nämnda domstol, i vilket nämnda domstol är svarande eller motpart. Detta gäller under förutsättning att denna nationella lagstiftning och de åtgärder som vidtagits för handläggningen av målet utesluter allt rimligt tvivel som enskilda rättssubjekt skulle kunna hysa beträffande den aktuella instansens oavhängighet och opartiskhet.

Rättegångskostnader

52 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

Artikel 19.1 andra stycket FEU och artikel 47 andra stycket i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna ska tolkas så, att de inte utgör hinder för en nationell lagstiftning enligt vilken en domstol, inom ramen för ett överklagande, dömer i sista instans i ett mål om statens skadeståndsansvar på grund av ett påstått åsidosättande av unionsrätten till följd av en dom från nämnda domstol, i vilket nämnda domstol är svarande eller motpart. Detta gäller under förutsättning att denna nationella lagstiftning och de åtgärder som vidtagits för handläggningen av målet utesluter allt rimligt tvivel som enskilda rättssubjekt skulle kunna hysa beträffande den aktuella instansens oavhängighet och opartiskhet.

Underskrifter